

Socialdepartementet

s.remissvar@regeringskansliet.se

Dnr S2022/03063

2022-09-05

Bris yttrande över utredningen "Vistelseförbud för barn" Ds 2022:12

Bris sammanfattande synpunkter

- Bris delar utredningens bedömning av att ett vistelseförbud för barn i skyddande syfte inte bör införas.
- Bris instämmer i utredningens bedömning av att det inte är klarlagt att ett införande av vistelseförbud för barn är ändamålsenligt för att förebygga och förhindra att barn far illa.
- Bris delar utredningens uppfattning om att den inskränkning som ett vistelseförbud skulle innebära inte kan anses proportionerlig i förhållande till ändamålet med insatsen.
- Bris instämmer i utredningens bedömning om att införandet av vistelseförbud riskerar att få en kontraproduktiv effekt samt vara en tandlös insats.
- Bris delar utredningens uppfattning om att ett införande av vistelseförbud för barn inte kan anses vara för barnets bästa.

Bakgrund

Den 28 maj 2021 beslutade socialminister Lena Hallengren att socialdepartementet skulle få i uppdrag att utreda om det bör införas en möjlighet för socialnämnden att i skyddande syfte begränsa ett barns rätt att vistas på vissa platser eller områden. Som skäl för uppdraget framfördes bland annat att ett av samhällets viktigaste uppdrag är att ge stöd och skydd till barn och unga och att ett sådant stöd måste sättas in i tid. Det framhölls vidare att tidiga, förebyggande och samordnade insatser är avgörande för att skydda barn och unga som riskerar att fara illa. Som exempel på att fara illa uppgavs att involveras i kriminalitet och missbruk eller utsättas för sexuell exploatering eller radikaliserade miljöer. I direktivet till utredningen problematiserades det att socialtjänsten idag har begränsade möjligheter att sätta in hjälpinsatser när samtycke från vårdnadshavarna och när det behövs, barnet själv, saknas. Enligt utredningens uppdragsbeskrivning kan vissa fysiska platser utgöra särskilt stora riskfaktorer för barn att fara illa, varför en möjlighet att begränsa ett barns rätt att vistas på dessa platser och områden skulle kunna ha en skyddande effekt. Det angavs vidare att ett sådant förbud kan markera allvaret i barnets situation vilket i sin tur skulle kunna bidra till att barnet och dess familj i större utsträckning skulle ta emot stöd från socialtjänsten på frivillig basis.

I november 2021 deltog Bris i ett samråd med utredningen där skäl fördes fram för varför Bris avstyrker att ett vistelseförbud för barn införas. Efter att ha tagit del av den färdiga utredningen är Bris fortfarande av den bestämda uppfattningen att möjligheten att införa vistelseförbud för barn inte bör införas. De huvudsakliga skälen för Bris inställning är följande.

En insats som inte är ändamålsenlig

Bedömningen av om införandet av ett vistelseförbud är lämpligt eller inte måste utgå från den grundläggande utgångspunkten att barn är självständiga rättighetsbärare. Likt utredningen belyser skulle möjligheten att meddela vistelseförbud innebära en inskränkning av flera av barnets rättigheter, på såväl nationell som internationell nivå. Ett sådant förbud skulle bland annat innebära en inskränkning av barnets grundlagsskyddade rätt till rörelsefrihet samt utgöra ett intrång i rätten till privat- och familjeliv enligt både Europakonventionen och barnkonventionen. För att barnets rättigheter ska få inskränkas krävs det att det står klart att inskränkningen är ändamålsenlig. Gällande möjligheten att införa vistelseförbud innebär det att det måste stå klart att en inskränkning av barnets rätt att vistas på en viss plats eller område faktiskt förebygger och förhindrar att barn far illa. Därutöver måste inskränkningen vara proportionerlig.

Som utredningen pekar på finns det en rad olika faktorer som kan föranleda att barn riskerar att fara illa. Barn som befinner sig i en multipel utsatthet löper ofta större risk än andra att utveckla ett nedbrytande beteende eftersom förekomsten av flera riskfaktorer förstärker varandra.¹ Det ska dock understrykas att förekomsten av riskfaktorer inte är synonymt med ett nedbrytande beteende. Majoriteten av de barn som lever med närvaron av riskfaktorer kommer inte att utveckla ett sådant nedbrytande beteende som enligt utredningen skulle kunna aktualisera frågan om vistelseförbud.

Likt Bris lyfte under samrådet med utredningen och som utredningen belyser är det sällan den fysiska miljön som barnet vistas i som är den avgörande riskfaktorn för att utveckla ett nedbrytande beteende. Den fysiska platsen kan givetvis spela roll för risken för att ett barn utsätts för fara, men är sekundär i förhållande till riskfaktorer så som problematiska hemförhållanden, bristande skolgång, fattigdom och en bristande känsla av sammanhang. Ett vistelseförbud påverkar eller behandlar inte heller de bakomliggande faktorerna till att barnet har hamnat i vad som bedöms vara ett destruktivt sammanhang.

Eftersom möjligheten att meddela ett vistelseförbud skulle innebära en rättighetsinskränkning är kraven på legalitet och förutsebarhet högt ställda. Förbudet att vistas på en viss plats eller ett område skulle därför behöva vara specifikt utformat gällande den geografiska begränsningen. Att så är fallet medför att det skulle vara förhållandevis lätt att flytta en viss aktivitet till en plats eller ett område som inte omfattas av förbudet. Till skillnad från andra riskfaktorer är den fysiska platsen därför lätt utbytbar och ett vistelseförbud innebär inte att risken upphör utan endast byter geografisk plats. I kontakten med Bris berättar barn vidare att det idag är vanligt förekommande att övergrepp och påtryckningar sker via digitala forum.² Digitala forum som riskfaktor är särskilt svåra att kontrollera och inget som kan angripas via ett vistelseförbud.

Sammanfattningsvis går det inte att säga att möjligheten att meddela vistelseförbud kommer att förebygga eller förhindra att barn far illa. En sådan åtgärd är därför inte en ändamålsenlig och legitim inskränkning av barnets rättigheter. Redan av den anledningen kan förslaget avstyrkas. Bris vill i sammanhanget ändå framföra följande gällande proportionaliteten av åtgärdsförslaget.

En insats som inte är proportionerlig

Av utredningen framgår med tydlighet att syftet med vistelseförbudet är att skydda barn från att fara illa. Förbudet har därför inte ett brottsförebyggande eller repressivt syfte. I sammanhanget framstår det därför som främmande att införa en skyddsåtgärd som i praktiken är utformad som en repressiv

¹ Se b.la. Bris rapport *"Barns rättigheter i skottlinjen"*, 2022 s. 14 och 36.

² Se b.la. Bris årsrapport *"Väld – en del av barns vardag"* 2022:1, s. 28, samt *"Handbok för nätföräldrar"*.

åtgärd. I de andra sammanhang där liknande begränsningar återfinns är det som en reaktion på en kriminell handling eller för att motverka att en sådan handling begås. Exempel på detta återfinns i lagen om kontaktförbud, reglerna om tillträdesförbud till idrottsarrangemang och butik samt den straffrättsliga påföljden ungdomsbevakning. Ungdomsbevakning infördes under år 2021 som en möjlig påföljd för unga lagöverträdare när varken ungdomsvård eller ungdomstjänst är en tillräckligt ingripande påföljd med hänsyn till det brott som begåtts.³ Det är alltså en direkt reaktion på brottslighet av förhållandevis allvarlig karaktär. Ungdomsövervakning innebär bland annat en rätt att inskränka den dömdes rörelsefrihet och till utformningen kan det liknas vid hur utformningen av ett vistelseförbud skulle se ut. Av den som ett vistelseförbud riktas mot skulle förbudet troligen uppfattas som en sanktion. Som Bris förde fram under samrådet med utredningen är det högst främmande och etiskt tveksamt att införa en insats, till syfte att skydda barn, som utformas på samma sätt som en straffrättslig sanktion.

Som framgår av utredningen är de platser där barn bedöms riskera att fara illa ofta platser eller områden i barnets närområde. Som exempel nämns det lokala torget, skolan eller fritidsgårdar. Ett meddelat vistelseförbud skulle därför med hög sannolikhet avse sådana platser som barnet rör sig vid dagligen. Som utredningen understryker är detta något som skulle kunna medföra stora problem för det enskilda barnet i hans vardag. Barnet, som har skolplikt, kan till exempel inte hindras från att gå till skolan. För vissa barn skulle ett vistelseförbud innebära att mer tid spenderades i hemmet, en plats som för det enskilda barnet kanske utgör en riskfaktor i sig. Det skulle även kunna innebära ett avskiljande från en plats, likt en fritidsgård, som trots viss risk för att hamna i negativa sammanhang, samtidigt kan utgöra en skyddsfaktor för barnet. Det skulle även kunna innebära att barnet tvingades hitta alternativa transportvägar till skolan eller andra fritidsaktiviteter samt ett försvarande av att till exempel handla mat i den lokala butiken. Att hindra barnet från att vistas på platser i dess närområde kan inte anses stå i proportion till den eventuella vinning det skulle kunna ge.

Utredningen lyfter att en del av de barn som växer upp i socialt utsatta områden upplever en otrygghet på grund av synlig kriminalitet och våld, vilket gör att de själva undviker vissa platser och områden. Att så är fallet är något Bris känner igen från samtal med barn.⁴ Det är ett stort problem att barn idag påverkas av otrygghet i sitt närområde och att dessa barn riskerar att inte få sina rättigheter tillgodosedda. Med det i beaktande skulle ett vistelseförbud kunna ha en trygghetsskapande effekt för vissa barn på en specifik plats eftersom de aktiviteter som skapar otrygghet skulle förflyttas. Det skulle dock inte innebära att den totala tryggheten ökade och endast vara en åtgärd som behandlade symptomen och inte roten till problematiken. De barn som förbudet riktas mot skulle fortfarande få sina rättigheter inskränkta samt, enligt argumentationen ovan, fortsatt befinna sig i riskzon för att utveckla ett nedbrytande beteende varför åtgärden inte är ändamålsenlig eller proportionerlig. I sammanhanget vill Bris understryka att arbetet med att skapa trygga uppväxtvillkor för alla barn som utgångspunkt måste ske på annat sätt än genom förbud.

Bris övriga synpunkter

Utöver det avgörande faktum att förslaget om vistelseförbud inte är ändamålsenligt eller proportionerligt delar Bris utredningens uppfattning om att förslaget dels riskerar att bli en tandlös insats dels få en kontraproduktiv effekt. Så som förslaget idag är utformat saknas det ett effektivt sanktionssystem vid en överträdelse av ett vistelseförbud. Om följden endast skulle vara att polisen tillåts köra hem barnet är det en möjlighet som redan idag finns enligt 12§ polislagen och inget som kräver införande av vistelseförbud. Likt utredningen lyfter hade det inte heller varit lämpligt eller rimligt att förena en överträdelse med böter eller en avgift. Dels då böter är en straffsanktion som,

³ Se Prop. 2019/20:118, s.35.

⁴ Se *Barns rättigheter i skottlinjen* s. 6.

enligt argumentationen ovan, inte lämpar sig vid dessa överträdelser, dels då det inte är en önskvärd situation att rikta ekonomisk påtryckning mot barn som överträder förbudet. Det strider mot den grundläggande utgångspunkten om att barn inte ska försättas i skuld samt att det riskerar att försätta barn och familjer som redan har en ansträngd ekonomi i en än mer utsatt situation.

Vidare delar Bris utredningens uppfattning om att möjligheten att meddela vistelseförbud i ett skyddande syfte skulle kunna ges en kontraproduktiv effekt. Redan idag vittnar barn som växer upp i utsatta områden om att de upplever en fientlighet från myndigheterna. Barn berättar att de utan att ha begått någon kriminell handling, men på grund av det område de lever i, utsätts för ogrundade visitationer, misstänkliggörande och ifrågasättande.⁵ Att i en sådan situation rikta ett förbud mot barn som går att likställa med en bestraffning menar Bris riskerar att öka känslan av utanförskap och stigmatisering och ge en tilltänkt skyddande insats motsatt effekt.

Avslutningsvis är Bris införstådda med att utredningen har fått i uppdrag att lämna konkreta förslag på hur ett vistelseförbud skulle kunna utformas. Mot bakgrund av att Bris avstyrker att ett sådant förbud införs lämnas ingen kommentar över utredningens författningsförslag.

Föredragande i ärendet har varit barnrättsjuristen Julia Högberg.

Magnus Jägerskog

Generalsekreterare

⁵ Se *Barns rättigheter i skottlinjen* s. 8.